

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja • Ministeriö • 2022:67

Kasvua ja työtä

Työ- ja elinkeinoministeriön
virkamiespuheenvuoro ensi hallituskauden
haasteista ja ratkaisuksista

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Kasvua ja työtä

Työ- ja elinkeinoministeriön
virkamiespuheenvuoro
ensi hallituskauden haasteista
ja ratkaisuksista

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use.

Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-327-898-1

ISSN pdf: 1797-3562

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Kasvua ja työtä

Työ- ja elinkeinoministeriön virkamiespuheenvuoro ensi hallituskauden haasteista ja ratkaisuksista

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2022:67	Teema	Ministeriö
Julkaisija	Työ- ja elinkeinoministeriö	
Yhteisötekijä	Työ- ja elinkeinoministeriö	
Kieli	suomi	Sivumäärä 30

Tiivistelmä

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, taloustaantumien uhka, ilmastonmuutoksen sekä väestön ikääntymisen mukanaan tuomat suuret haasteet, energiamarkkinoiden tilanne ja työmarkkinoiden kehitysnäkymät ovat kokonaisuuksia, jotka edellyttävät valtionhallinnon toimijoilta rohkeita ratkaisuehdotuksia yhteiskunnan kestävä kehityksen perustaksi.

Työ- ja elinkeinoministeriön virkakunta tarkastelee tässä julkaisussa hallinnonalansa haasteita ja niiden ratkaisuvaihtoehtoja ensi hallituskaudella. Tarkasteltavia teemakokonaisuuksia ovat innovaatio-, elinkeino- ja teollisuus-, energia-, kilpailu- ja kuluttaja-, työvoimapolitiikka, osaaminen ja työelämän kehittäminen, maahanmuuttopolitiikka ja kotouttaminen, alueellinen elinvoima sekä huoltovarmuus.

Virkamiespuheenvuoro on laadittu ministeriön osastojen välisessä yhteistyössä. Valmistelun ohjausryhmänä on toiminut ministeriön virkamiesjohtoryhmä.

Asiasanat kasvu, työ, virkamiespuheenvuoro, hallituskausi, ministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, hallinto

ISBN PDF	978-952-327-898-1	ISSN PDF	1797-3562
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-898-1>

Tillväxt och arbete

Arbets- och näringsministeriets tjänstemannainlägg om utmaningar och lösningar under nästa regeringsperiod

Arbets- och näringsministeriets publikationer 2022:67	Tema	Ministeriet
Utgivare	Arbets- och näringsministeriet	
Utarbetad av	Arbets- och näringsministeriet	
Språk	svenska	Sidantal 30
Referat	Rysslands pågående invasion av Ukraina, hotet om en recession, de stora problem som klimatförändringarna och den åldrande befolkningen medför, situationen på energimarknaden och utvecklingsutsikterna på arbetsmarknaden är utmaningar som kräver att aktörerna inom statsförvaltningen tar fram modiga lösningsförslag som grund för en hållbar utveckling av samhället. Arbets- och näringsministeriets tjänstemän granskar i den här publikationen utmaningarna inom sitt förvaltningsområde och lösningarna på dem under nästa regeringsperiod. Temahelheter som granskas är innovationspolitik, närings- och industripolitik, energipolitik, konkurrens- och konsumentpolitik, arbetskraftspolitik, kompetens- och arbetslivsutveckling, invandrapolitik och integration, regional livskraft samt försörjningsberedskap. Tjänstemannainlägget har utarbetats i samarbete mellan ministeriets avdelningar. Ministeriets tjänstemannaedningsgrupp har varit styrgrupp för beredningen.	
Nyckelord	tillväxt, arbete, tjänstemannainlägg, regeringsperiod, ministeriet, arbets- och näringsministeriet, förvaltning	
ISBN PDF	978-952-327-898-1	ISSN PDF 1797-3562
URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-898-1	

Growth and jobs

The Ministry of Economic Affairs and Employment Outlook Review of the challenges and solutions for the next government term

Publications of the Ministry of Economic Affairs and Employment 2022:67		Subject	Ministry
Publisher	Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland		
Group author	Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland		
Language	Finnish	Pages	30
Abstract			
Russia's war of aggression in Ukraine, the threat of economic recession, the great challenges posed by climate change and population ageing, the energy market situation and the labour market outlook are issues that, in order for society to have a foundation for sustainable development, will require bold proposals for solutions from central government. In this publication, the officials of the Ministry of Economic Affairs and Employment examine the challenges facing their branch of government and the options for resolving them during the next government term. The themes examined are the policies for innovation, economy and business, industry, energy, competition, consumers and the labour market, talent and development in the world of work, immigration policy and integration, regional vitality and security of supply. The Ministry's departments have written this outlook review in collaboration with each other. The Ministry's leading management served as the steering group for preparation.			
Keywords	growth, jobs, outlook review, government term, ministry, Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland, administration		
ISBN PDF	978-952-327-898-1	ISSN PDF	1797-3562
URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-898-1		

Sisältö

1	Yhteenveto	7
1.1	Innovaatiot	7
1.2	Työllisyysaste	7
1.3	Tuottavuus.....	8
1.4	Huoltovarmuus.....	9
1.5	Energia	9
2	Innovaatiopolitiikka	10
3	Elinkeino- ja teollisuuspolitiikka	13
4	Energiapolitiikka	17
5	Kilpailu- ja kuluttajapolitiikka	19
6	Työvoimapolitiikka, osaaminen ja työelämän kehittäminen	21
7	Maahanmuuttopolitiikka ja kotouttaminen	24
8	Alueellinen elinvoimapolitiikka	27
9	Huoltovarmuus	29

1 Yhteenveto

Venäjän käynnistämä hyökkäyssota Ukrainaan ja sodan vaikutukset esimerkiksi energiahuoltoon, Kiinan politiikkaan liittyvät riskit, protektionismin nousu ja talousnäkymien voimakas heikentyminen muodostavat ensi hallituskaudella vaikeat lähtökohdat Suomen ja koko Euroopan talouden tulevaisuudelle.

Hankalassa toimintaympäristössä ilmastonmuutoksen ja väestön ikääntymisen kaltaiset suuret haasteet kasvavat. Samalla julkisen talouden tasapainottaminen on entistä vaikeampaa ja tärkeämpää.

1.1 Innovaatiot

Eduskunta käsittelee parhaillaan parlamentaarisen työryhmän ohjauksessa valmisteltua hallituksen esitystä laiksi valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024–2030. Parlamentaarisen yhteisymmärryksen mukaan tavoitteena on nostaa T&K-menot neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. Kun eduskuntavaalien jälkeen muodostettava hallitus sisällyttää tavoitteen omaan ohjelmaansa, vaikuttaa se ratkaisevalla tavalla työ- ja elinkeinoministeriöön (TEM) toimintaan tulevinä vuosina. Tavoitteeseen pyrkiminen vaikuttaa kaikkiin TEM:n politiikkalohkoihin, ei ainoastaan innovaatiopolitiikkaan.

Vihreän siirtymän toteuttaminen ja uudet energiaratkaisut edellyttävät ennen näkemättömän suuria investointeja. Teollisuus siihen liittyvine palvelutoimintoineen muodostaa yhä perustan suomalaiselle elinkeinoelämälle. Sen menestyminen ankkuroituu tiukasti vihreän siirtymän ratkaisujen kehittämiseen ja toteuttamiseen.

1.2 Työllisyysaste

Asetetaan tavoitteeksi Suomen työllisyysasteen nostaminen 80 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Tämän saavuttamisessa uusia työpaikkoja luovalla elinkeino- ja innovaatiopolitiikalla on keskeinen rooli. Kaikki kotimaiset työvoimavarat on saatava täysimääräisesti

käyttöön. Lisäksi tarvitsemme enemmän ulkomaista työvoimaa eri ammatteihin, mutta myös tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan (TKI) kasvun ja kansainvälistymisen tueksi.

Työmarkkinoiden toimivuutta parantavat toimet ovat välttämättömiä. Nämä toimet liittyvät muun muassa sopimusmekanismeihin, työlainsäädäntöön, osaamistason nostoon, kannustinloukkuihin ja kohtaanto-ongelmiin. Uudistuksista osa kuuluu työmarkkinoiden osapuolten ja osa valtiovallan vetovastuulle. Ministeriö palaa tarkemmin työlainsäädännön kehittämiseen alkuvuodesta 2023.

Vain kilpailukykyisellä yritystoiminnalla ja korkealla työllisyydellä pystymme turvamaan julkisen talouden kestäväen rahoituspohjan sekä ekologisen ja sosiaalisen kestävyys. Kestävä julkinen talous edellyttää uskallusta investoida. Hyvin toimivat markkinat luovat parhaat edellytykset ratkoa nykyisiä haasteita. Valtion on tarvittaessa määrätietoisesti poistettava markkinoiden toimivuuteen liittyviä ongelmia.

1.3 Tuottavuus

Kansantalouden kasvussa tuottavuuden merkitys korostuu. Valtiovallalla on rajalliset keinot vaikuttaa elinkeinoelämän tuottavuuteen. TEM:n vastuulla olevilla politiikkalohkoilla kuitenkin edistetään tuottavuuden parantumista. Kasvava tuki elinkeinoelämän uudistumista edistävälle TKI-toiminnalle, yritystukien ja -palveluiden kohdistaminen uudistamiseen sekä panostaminen osaamiseen ovat näistä tärkeimpiä. Toimiva kilpailu koti- ja sisämarkkinoilla pakottaa elinkeinoelämää uusiutumaan ja tehostamaan toimintaansa kansainvälisen kilpailukykyyn parantamiseksi.

Julkisen talouden kestävyys asettaa rajat elinkeinotukien määrälle. Koska panostukset T&K-tukiin kasvavat voimakkaasti, on elinkeinotukia kohdistettava yritystoimintaa uudistaviin ja vihreää siirtymää vauhdittaviin tukiin. Samaan aikaan on arvioitava nykyisten elinkeinotukien nimellisen määrän jäädyttämistä hallituskaudeksi. Julkisen talouden näkymät huomioon ottaen TEM pitää tärkeänä, että hallinnonalojen ohjauksessa olevien valtion rahastojen ja yhtiöiden taseiden hyödyntämistä tarkastellaan taloudellisen aktiviteetin ja digivihreiden investointien vivuttamisen välineenä.

Työvoimapalvelujen avulla työntekijät työllistyvät paremmin osaamistaan ja koulutustaan vastaaviin työpaikkoihin. Yrityksiä on tuettava osaavan työvoiman rekrytoimisessa ja työelämän monimuotoistumisessa. Ulkomaalainen työvoima on yhä keskeisempi kasvun ja tuottavuuden tekijä. Työelämän kehittämisohjelmien ansiosta työntekijät pidentävät työuraansa ja samalla työpaikoilla voidaan parantaa tuottavuutta.

1.4 Huoltovarmuus

Huoltovarmuuden turvaamiseen on kriisien seurauksena kiinnitetty eri tavalla huomiota kuin aiemmin. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on korostanut etenkin kohtuuhintaisen energian ja raaka-aineiden saatavuuden merkitystä niin yritysten kilpailukyvyyn kuin kansantalouksien toiminnan välttämättömänä perustana.

Suomalainen huoltovarmuusjärjestelmä on osoittanut toimivuutensa kriisiolosuhteissa. Järjestelmää on kuitenkin tarpeen vahvistaa toimintaympäristön ja olosuhteiden muutosten edellyttämällä tavalla. Tämä merkitsee huoltovarmuusselonteon linjausten toteuttamista sekä huoltovarmuuslainsäädännön kokonaistarkastelua. Lähtökohtana on edelleen pidettävä julkisen sektorin, yritysten ja järjestöjen tiivistä yhteistyötä.

1.5 Energia

Suomi on vajaassa vuodessa pudottanut Venäjältä tuodun energian osuuden kolmanneksesta liki nollaan. Venäläisestä energiasta luopuminen on nostanut kaasun ja sähkön hinnat korkeiksi sekä korostanut toimitus- ja huoltovarmuuden merkitystä. Sopeutuminen uuteen tilanteeseen edellyttää jatkossakin suuria investointeja puhtaan energian tuotanto- ja siirtokapasiteettiin. Toimitusvarmuus ja joustavuuden lisääminen ovat keskeisiä kriteerejä niin EU:n kuin Suomenkin lähivuosien toimissa.

2 Innovaatiopolitiikka

- Toteutetaan T&K -rahoituslain ja -suunnitelman mukaiset vuosittaiset korotukset siten, että ne lisäävät yksityisen sektorin T&K-investointeja.
- Edistetään tutkimusorganisaatioiden, yritysten ja muiden TKI-toimijoiden pitkäjänteistä, laajapohjaista yhteistyötä, kumppanuuksia ja kansainvälistymistä.
- Uudistetaan tutkimus- ja innovaationeuvosto johtamaan kansallista TKI-järjestelmää.
- Valitaan strategiset osaamisen painopistealueet.

Suomen talouden ja tuottavuuden kasvu on jo pitkään ollut hidasta. Samaan aikaan ilmastonmuutos, energiakriisi, luontokato, väestön ikääntyminen ja kestävä ruokatuotanto haastavat yhteiskuntaa ja taloutta. Teknologiakilpailu ja protektionismi ovat vallanneet alaa globaalisti. Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan (TKI-toiminta) on tuettava kestävyyssiirtymiä ja tuottavuuden kasvua sekä tuotettava vaikuttavia ratkaisuja kiireellisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin.

Korkeatasoinen osaaminen ja TKI-toiminta ovat Suomen kilpailukyvyyn, tuottavuuden ja hyvinvoinnin kulmakivet. Suomi ei kuitenkaan enää ole TKI-toiminnan terävimmässä kansainvälisessä kärjessä. Innovaatiojärjestelmämme heikkouksia ovat ennustettavuuden puute, radikaalien innovaatioiden ja soveltavan tutkimuksen vähäisyys, TKI-toiminnan keskittyneisyys kapealle yritysjoukolla, osaajapula, liian matala kansainvälistymisaste sekä järjestelmän siilomainen toiminta. Suomi tarvitsee vision ja strategian yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemiseen ja kansallisten osaamiskärkien vahvistamiseen TKI-toiminnan avulla.

Neljän prosentin tavoite BKT:sta tutkimus- ja kehittämistoimintaan vuoteen 2030 mennessä on otettava vakavasti. Sen saavuttaminen edellyttää merkittävää lisäystä T&K-panostuksiin sekä tehokkaampia kannusteita yksityisen rahoituksen lisäämiseksi. Valtion T&K-rahoituksen korotuksiin sitoudutaan T&K-rahoituslaissa ja T&K-rahoituksen monivuotisessa suunnitelmassa. Tämä ei kuitenkaan riitä: julkisen T&K-rahoituksen avulla saadut hyödyt riippuvat panostuksien tehokkaasta ja vaikuttavasta kohdentamisesta, kyvystä vivuttaa yksityistä TKI-toimintaa ja yritysten kyvystä muuttaa TKI-toiminta innovaatioiksi

ja kansainväliseksi liiketoiminnaksi, arvonnäköksi ja tuotannoksi Suomessa. Lisäksi tarvitaan yritysten ja muiden TKI-toimijoiden vahvempaa yhteistyötä ja investointeja aineettomaan omaisuuteen. Julkisen sektorin, erityisesti kuntien ja alueiden, on kunnianhimoisesti edistettävä innovaatioita ja otettava käyttöön uusia ratkaisuja. Tarvittavan muutoksen laajuus haastaa talouden toimintaperiaatteet ja yhteiskunnan rakenteet.

Korkeatasoinen, kunnianhimoinen ja kansainvälisesti kilpailukykyinen TKI-toiminta vaatii osaajia. Korkeakoulututkintojen lisäys, yritysten tarvitseman täsmäosaamisen tunnistaminen, työntekijöiden jatkokoulutus, osaajien maahanmuutto ja työurien pidentäminen varmistavat koulutetun työvoiman saannin kaikissa TKI-toiminnan vaiheissa sekä niitä seuraavassa liiketoiminnassa ja tuotannossa. Suomalaisilla työnantajilla on oltava valmiudet ja halukkuus rekrytoida kansainvälisesti sekä tarjota monimuotoisia työyhteisöjä ja houkuttelevia urapolkuja.

- T&K-rahoituslain ja monivuotisen T&K-rahoituksen suunnitelman mukaiset rahoitustason vuosittaiset korotukset on toteutettava yksityisen sektorin T&K-investointeja aktivoiden, jotta vuonna 2030 T&K-menojen osuus BKT:stä on neljä prosenttia. Ilman yksityisen sektorin T&K-investointien kasvua tavoitteen saavuttaminen ei onnistu.
 - Rahoitetaan yritysten uudistumista tukevaa ja kansainvälisesti kilpailukykyistä soveltavaa tutkimusta Business Finlandin kautta.
 - Suunnitellaan Business Finlandin TKI-rahoitusta yrityksille valituilla strategisilla osaamisen painopistealueilla.
 - Rahoitetaan kasvuhakuisten pk-yritysten TKI-toimintaa ELY-keskusten kautta niin, että ne voivat kehittyä kansainvälisesti kilpailukykyisiksi. Kohdennetaan alue- ja rakennepolitiikan rahoitusta alueen TKI-valmiudet ja -potentiaali vahvasti huomioon ottaen.
 - Vahvistetaan valtion tutkimuslaitosten soveltavan tutkimuksen rahoitusta.
 - Luodaan malli EU:n TKI-ohjelmien kansalliselle vastinrahoitukselle.
 - Otetaan käyttöön TK-toiminnan verovähennys erityisesti pk-yrityksille.
 - Huolehditaan perustutkimuksen rahoituksesta vahvistamalla Suomen Akatemian rahoitusta erityisesti valituilla strategisilla osaamisen painopistealueilla.
- Edistetään tutkimusorganisaatioiden, yritysten ja muiden TKI-toimijoiden pitkäjänteistä, laajapohjaista yhteistyötä ja kumppanuuksia. Vahvistetaan tässä tarkoituksessa Business Finlandin ja ELY-keskusten sekä Business Finlandin ja Suomen Akatemian yhteistyötä.
- Uudistetaan tutkimus- ja innovaationeuvosto johtamaan kansallista TKI-järjestelmää ja seuraamaan sen vaikuttavuutta.

- Suomen on valittava strategiset osaamisen painopistealueet, joiden ytimessä ovat teknologinen edelläkävijyys, kansainvälinen yhteistyö kumppanien kanssa ja osaamispohjan laaja uudistuminen. Strategiset valinnat tuottavat ratkaisuja globaaleihin haasteisiin ja muodostavat tiiviin kokonaisuuden teollisuuspolitiikan valintojen kanssa.
- Otetaan huomioon yritysten kansainvälistymisaste rahoituksen myöntämisessä.

3 Elinkeino- ja teollisuuspolitiikka

- Käynnistetään teollisuuspolitiikan ytimenä elinkeinorakenteen uudistamiseksi kolmesta viiteen laaja-alaista pitkäjänteistä teemakokonaisuutta (mukaan lukien digitaalinen ja vihreä kasvu).
- Osallistutaan valikoidusti eurooppalaisten arvoverkostojen rakentamiseen ja kohdennetaan merkittävä osuus kasvavista T&K-panostuksista tukemaan digivihreää kasvua sekä investointeja.
- Käynnistetään datatalouden ohjelmakokonaisuus.
- Parannetaan julkisen vienninrahoitusjärjestelmän kansainvälistä kilpailukykyä Finnveran kokonaislainsäädäntöuudistuksella.
- Mahdollistetaan lakiuudistuksilla säätiöiden ja yleishyödyllisten yhteisöjen kommandiittiyhtiömuotoisten rahastosijoitusten verotuksellisen aseman neutraliteetti.

Globaalin kilpailutilanteen ja arvoketjujen muutokset vaikuttavat entistä voimakkaammin ja kasvavassa määrin suomalaisten yritysten toimintaympäristöön. Viime vuosina on voimistunut globalisoitumisen vastainen kehitys, jossa blokkiutuminen on vahvistunut ja suurvallat ajavat strategisia tavoitteitaan talouden keinoin. Suomi on pienenä avotalousmaana muutosvoimille erityisen alttiina. Teknologian, vihreän siirtymän, TKI:n, ICT:n ja standardien merkitys kasvaa. Kiina haastaa Yhdysvaltoja ja Eurooppaa monella elinkeinopolitiikan alueella, kuten kilpailussa teknologioista, aineettomasta omaisuudesta (IPR) ja raaka-aineista. EU:ssa äänenpainot valtion roolin vahvistamiseksi ja strategisen autonomian korostamiseksi ovat lisääntyneet, mikä haastaa Suomen elinkeinopolitiikkaa.

Vaikka Suomessa on vahvaa osaamista ja kilpailukykyisiä ratkaisuja, olemme tuottavuuskehityksessä, investoinneissa ja talouden kasvussa jääneet jälkeen verrokkimaista. Elinkeinorakenteen uudistuminen ei ole riittävän nopeaa. Ulkomaisten sijoitusten osuus BKT:sta on myös pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. Vahvasta osaamisesta ja elinkeinopolitiikan panostuksista huolimatta emme ole pystyneet hyödyntämään kasvupotentiaalia täysimääräisesti. Viimeisen vuosikymmenen aikana Suomessa ei ole tehty selkeitä kasvupolitiikan valintoja teemojen, toimialojen tai teknologioiden osalta, vaan julkiset panokset ovat jakaantuneet pääosin tasaisesti teemoihin.

Nykyisessä globaalissa kilpailutilanteessa Suomen on perusteltua kehittää teknologisia vahvuusalueita pitkäjänteisesti ja määrätietoisesti. Skaalautuvasti kasvavien yritysten määrä on Suomessa Pohjoismaiden alhaisin. Kansainvälisyys on edelleen liiaksi suurten yritysten käsissä, ja työmarkkinat kotimaiset verrattuna keskeisiin kilpailijamaihin. Suomesta puuttuu skaalautumiskykyisten kansainvälisyyttä tavoittelevien kasvuyritysten kriittinen massa, joka samalla houkuttelisi myös kansainvälisiä osaajia luomaan uutta kasvua, investointeja, työpaikkoja ja vientimahdollisuuksia. Erityisesti keskisuurten yritysten joukko on kapea.

Teollisuuden vihreän siirtymän investointitarpeiden arvioidaan kasvavan merkittävästi. Tämä tarjoaa teollisuuden uudistumiselle suurimman muutosvoiman vuosikymmeniin ("uusteollistaminen"). Kilpailukykyiset vähähiilisyys- ja ilmastoratkaisut ovat suomalaisen elinkeinoelämän tunnistettu vahvuus vientimarkkinoilla. Suomalaisyritysten ratkaisujen globaali päästöjä vähentävä vaikutus maailmalla on merkittävä. Vahva teollisuuspolitiikka tukee koko yhteiskunnan resilienssiä ja huoltovarmuuden kehittymistä.

Investoinnit digiteknologiaan sekä teknologian tehokas soveltaminen ovat yritysten kilpailukyvyyn ja kasvun keskiössä. Digitaalisista vahvuuksistamme huolimatta pk-yritysten investoinnit digitalisaatioon jäävät verrokkimaista. Uusien teknologioiden kuten kvanttilaskennan, robotiikan, automaatioasteen noston sekä tekoälyratkaisujen tehokas hyödyntäminen luo uutta liiketoimintaa ja tukee yritysten kilpailukykyä. 5/6G:n liiketoimintapotentiaalin arvioidaan kasvavan merkittävästi.

Suomella on edelleen johtava asema mobiiliteknologioiden osaamisessa, mutta suurten panostusten myötä globaali kilpailu kiristyy. Suomen on vastattava tähän vahvuuksiimme perustuen. Myös avaruustoiminnalla on yhä suurempi merkitys yhteiskunnan toimivuudelle, kansalliselle turvallisuudelle ja eri hallinnonalojen päätöksenteolle. Avaruustoiminnan vahva osaamis- ja teknologiapohja sisältävät merkittävää liiketoimintapotentiaalia.

Yritysrahoituksen saatavuus on Suomessa hyvällä tasolla, mutta muun muassa nuorten kasvuyritysten (startup), merkittävien kasvuloikkien sekä referenssitoimitusten rahoituksessa on pullonkauloja. Kestävän rahoituksen merkitys kasvaa, ja EU-rahoitusvälineet täydentävät tarjontaa. Valtion yritysrahoitus paikkaa markkinapuutteita, jakaa riskiä ja katalysoi yksityistä rahoitusta yritysten elinkaaren eri vaiheissa. Julkisen vienninrahoituksen on varmistettava, että yrityksillä olisi vähintään tasavertainen vienninrahoituspaketti suhteessa kilpailijamaiden yrityksiin.

Osaava pääoma, jossa yritys saa pääoman lisäksi tukea liiketoimintaan ja kansainvälisiä verkostoja, vauhdittaa skaalautuvaa kasvua tavoittelevia yrityksiä. Suomi on omistajuuden kehityksessä esimerkiksi Ruotsia jäljessä pääomien määrän, kansainvälisyyden, omistajuuden kulttuurin ja tietotaidon sekä erilaisten sijoittajatahojen ja instrumenttien osalta.

Vaikka pääomasijoitusmarkkinat ovat kehittyneet Suomessa, pääomasijoitusrahastot ja sijoitukset ovat kansainvälisessä vertailussa pienempiä. Yksityisen riskirahoituksen mukaanlukien kansainvälinen pääoma määrää on vahvistettava.

Elinkeinoelämän pitkän aikavälin kilpailuedellytyksiä on edistetty pääosin innovaatiopolitiikan keinoin. Muuttuneessa globaalissa kilpailutilanteessa tämä ei riitä. Tarvitsemme rinnalle entistä vahvempaa elinkeino- ja teollisuuspolitiikkaa tukemaan yritysten kestävä kasvua sekä laajemmin elinkeinorakenteen uudistumista.

- Teollisuuspolitiikan ytimenä käynnistetään elinkeinorakenteen uudistamiseksi kolmesta viiteen laaja-alaista strategista pitkäjänteistä teemakokonaisuutta. Nämä muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden innovaatiopolitiikan valintojen ja Suomen painopistealueiden kanssa kansainvälisessä yhteistyössä.
- Osana strategisia valintoja kohdennetaan merkittävä osuus kasvavista TKI-panostuksista tukemaan digivihreää kasvua sekä investointeja yksityistä rahoitusta vivuttaen. Edistetään suomalaisten yritysten globaalia hiilikädenjälkeä ja kilpailuasemaa kasvavilla vihreiden ratkaisujen markkinoilla.
- Hyödynnetään muuttuvan eurooppalaisen teollisuuspolitiikan avaamia mahdollisuuksia ja osallistutaan valikoidusti eurooppalaisten arvoverkostojen rakentamiseen.
- Laaditaan yritysten kasvua tukeva teollisuuden vetyohjelma. Investoidaan vetyteknologian innovaatioihin sekä niiden kaupallistamiseen ja käyttöönottoon.
- Vihreää siirtymää tukemaan laaditaan raaka-ainehuollon strategia, jolla luodaan yhteinen näkemys teollisuuden raaka-ainehuollon tilanteesta (mukaan lukien kiertotalous), mineraalien hyödyntämisestä sekä tarvittavista toimenpiteistä.
- Käynnistetään datatalouden ohjelmakokonaisuus, joka tukee talouden rakennemuutosta, synnyttää korkeamman arvonlisän palveluita ja edistää pk-yritysten digikyvykkyyttä.
- Käynnistetään 6G- ja puolijohdeteollisuuskokonaisuus sekä laaditaan kansallinen kvanttistrategia, jolla varmistetaan panostukset osaamisalueen kehittämiseksi ja hyödyntämiseksi.
- Teollisuuspolitiikan toimien osana parannetaan julkisen vienninrahoitusjärjestelmän kansainvälistä kilpailukykyä Finnveran kokonaislainsäädäntöuudistuksella. Tavoite on laajentaa viennin rakennetta, edistää pk-vientiä sekä puhtaiden ratkaisujen vientiä.
- Vahva teollisuuspolitiikka edellyttää kotimaisen omistajuuden edistämistä eri keinoin. Avainasemassa on osaavan pääoman saatavuuden lisääminen.

Mahdollistetaan lakimuutoksella säätiöiden ja yleishyödyllisten yhteisöjen kommandiittiyhtiömuotoisten rahastosijoitusten verotuksellisen aseman neutraliteetti. Kehitetään Tesin kasvurahastojen rahasto -toimintamallia, jolla vivutetaan yksityistä pääomaa markkinoille. Edistetään listautumis- ja pääomasijoitusmarkkinoita (muun muassa yritysten tekemiä pääomasijoituksia, CVC) ja TEM:n hallinnonalan pääomasijoitustoimintaa.

- Osana teollisuuspolitiikkaa valmistellaan ja käynnistetään investointien edistämishjelma. Tavoitteena on vahvistaa Suomen investointiympäristön kilpailukykyä ja lisätä Suomeen suuntautuvia investointeja. Samalla jatketaan tavoitteellista poikkihallinnollista työtä luvituksen sujuvoittamiseksi.
- Selvitetään Tesin, Business Finland Venture Capitalin, Ilmastorahaston ja Huoltovarmuusrahaston taseiden tehokkaampaa taloudellista hyödyntämistä. Tavoitteena on vahvistaa synergioita ja tehostaa markkinapuutealueilla yksityisen rahoituksen vivuttamista, yritysten kasvua sekä digivihreää siirtymää.
- Keskisuurten ja startup-yritysten kasvua tuetaan pitkäjänteisesti tavoitteellisilla ja kohdennetuilla yrityspalveluilla sekä varmistamalla osaavaa pääoman saanti.

4 Energiapolitiikka

- Täsmennetään keinot, joilla parhaiten varmistetaan sähkötehon riittävyys ottaen huomioon EU:n sähkömarkkinamalliin tehtävät muutokset.
- Tehostetaan kulutusjoustoja useilla kansalaisiin, elinkeinoelämään ja julkiseen sektoriin kohdistuvilla keinoilla.
- Ylläpidetään ja parannetaan sähköntuotannon joustavuutta hyödyntämällä uusia ratkaisuja ja perinteistä vesivoimaa.
- Uudistetaan ydinenergialaki ja siihen liittyvä laaja säännöstö.
- Mahdollistetaan laajamittaiset investoinnit puhtaaseen energiantuotantoon. Turvataan riittävä tuki vihreään siirtymään.

Sähkön markkinahinnat ovat korkealla talvikaudella 2022–2023. Todennäköisesti markkinahinnat pysyvät melko korkealla myös seuraavalla talvikaudella. Sähkömarkkinoiden epävarmuuksien vuoksi sähkön myyjät tarjoavat tällä hetkellä lähinnä pörssihintaisia tuotteita. Energiamarkkinoiden epävarmuus edellyttää kansallisia toimenpiteitä sekä EU-laajuista konsensusta vihreää siirtymää tukevista pidemmän aikavälin ratkaisuista.

Merituulivoimahankkeiden toteuttamista Suomessa puoltavat tuulisuus, rakentamisen kannalta sopivan syvyiset merialueet sekä olemassa oleva satamainfrastruktuuri. Merituulivoiman laajamittainen hyödyntäminen talousvyöhykkeellä edellyttää hallinnollisten prosessien ja sääntelyn kehittämistä. Lisäksi verkkojen tehokas kehittäminen on edellytys hankkeiden toteutumiselle. Tavoitteena on, että yksittäisiä demonstraatiohankkeita lukuun ottamatta merituulivoimahankkeet toteutuvat markkinaehtoisesti.

Suomen viidettä ydinvoimayksikköä, TVO:n Olkiluoto 3:a, otetaan parhaillaan käyttöön. Olkiluoto 3:lla on suuri merkitys muun muassa sähköomavaraisuuden lisäämiseen. Fortum on hakenut uutta käyttö lupaa Loviisan yksiköille. Fortumin tavoitteena on jatkaa niiden käyttöä aina vuoteen 2050 saakka.

- Energian tämänhetkinen korkea hinta ei johdu sähkön markkinamallista, vaan Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamasta energian niukkuudesta, johon saadaan helpotusta uusien investointien ja tuontilähteiden myötä sekä markkinoiden sopeutuessa uuteen tilanteeseen.
- EU:n sähkömarkkinamallin uudistaminen aloitetaan vuoden 2023 aikana. Mallin olisi varmistettava riittävät investoinnit niin puhtaaseen kuin toimitusvarmaankin energiaan.
- Sähkömarkkinoiden varautumisessa pitää hyödyntää talven 2022–2023 kokemukset. Siihen liittyen on täsmennettävä keinot, joilla parhaiten varmistetaan sähkötehon riittävyys.
- Sähkön kulutusjoustojen edistämiseksi tarvitaan useita keinoja. Älymittarit mahdollistavat helpomman kulutusjouston. Uusia toimintatapoja olisivat markkinoiden ja aggregoidun kysyntäjouston kehittäminen.
- Sähköntuotannon joustavuudesta on huolehdittava. Vesivoimalla, uusilla ratkaisuilla ja järjestelmäintegraatiolla on joustavuudessa keskeinen rooli.
- Merituulivoimapotentiaali on merkittävä ja sitä on hyödynnettävä pidemmällä aikavälillä. Lähivuosina maatuulivoima on merkittävin investointikohde.
- Ydinenergia on keskeinen osa Suomen energijärjestelmää. Turvallisuus huomioon ottaen on syytä suhtautua myönteisesti sekä käyttöaikojen pidentämiseen että uusien hankkeiden suunnitteluun. Ydinenergalaki ja siihen liittyvä laaja säännöstö uudistetaan tulevilla vaalikaudella.
- Puhdas vety ja siitä johdettavat sähköpolttoaineet ovat nousseet energiapolitiikan keskiöön. Teollisuudessa ja liikenteessä tarvitaan sekä puhdasta vetyä että siitä jalostettuja sähköpolttoaineita. Mahdollistava ja johdonmukainen sääntely Suomessa ja EU-tasolla on tärkeää järjestelmäintegraation käytännön toteuttamiselle.
- Parhaimmille vähähiilisen energiantuotannon ja teollisuuden tutkimus-, kehittämis- ja demonstraatiohankkeille on tarjottava kannusteita.
- Energiansäästön potentiaali muun muassa kulutuspiikkien osalta on merkittävä. Kuluttajien ja yritysten kannustaminen sähkön säästöön edellyttää, että riittävät neuvontaresurssit ja tarvittavat kannustimet turvataan sekä kehitetään säästöön ohjaavaa hinnoittelua.
- Riittävä tuki energian vihreään siirtymään pitää varmistaa tulevina vuosina. Investoinnit uusiutuvaan energiaan, energiatehokkuuteen, järjestelmäintegraatioon ja älykkäisiin ratkaisuihin turvaavat osaltaan toimitus- ja huoltovarmuutta, ilmastotavoitteiden saavuttamista, yritysten kilpailukykyä ja kustannustehokkaan energian saatavuutta.

5 Kilpailu- ja kuluttajapolitiikka

- Turvataan yksityisten ja julkisten toimijoiden yhdenvertaiset toimintaedellytykset.
- Arvioidaan muutostarpeet markkinoiden toimivuutta rajoittavaan toimialakohtaiseen sääntelyyn ja käytänteisiin muun muassa raideliikenteen, lääkehuollon, rahapeliteoiminnan ja alkoholimyynnin osalta.
- Kehitetään yritystukien rakennetta säilyttävistä tuista kohti uudistavia tukia.
- Otetaan uusien tukien lähtökohdaksi pitkän aikavälin tuottavuuden edistäminen kestävän julkisen talouden ja kasvun vahvistamiseksi.

Toimiva kilpailu on talouskasvun ja tuottavuuden kasvun perusedellytys. Kilpailun vaikutus TKI-toimintaan on myönteinen. Kilpailun lisääntyminen ja pitkän aikavälin tuottavuuteen kohdennetut uudistavat yritystuet ilmastovaikutukset huomioon ottaen vahvistavat elinkeinoelämän kansainvälistä kilpailukykyä, kasvua, yrittäjyyden edellytyksiä ja kestävää julkista taloutta. Toimiva kilpailu sisämarkkinoilla auttaa suomalaisia ja eurooppalaisia yrityksiä kehittymään kilpailukykyisiksi sekä kilpailemaan menestyksekkäästi Euroopan ja maailmanlaajuisilla markkinoilla. Lisäksi toimiva kilpailu auttaa kuluttajia ja asiakasyrityksiä hyötymään alhaisemmista hinnoista, laajemmasta valikoimasta sekä laadukkaista ja innovatiivisista hyödykkeistä.

- EU:n sisämarkkina-, kilpailu- ja valtiontukipolitiikkaa on kehitettävä siten, että sisämarkkinoiden toiminta vahvistuu ja ne säilyvät mahdollisimman avoimina sekä kilpailuun perustuvina.
- Yritysten yhdenmukainen, innovaatiomyönteinen ja aikaa kestävä säädösympäristö on ensiarvoisen tärkeää Euroopan kilpailukyvyn turvaamiseksi ja investointien houkuttelemiseksi.
- Turvataan yksityisten ja julkisten toimijoiden yhdenvertaiset toimintaedellytykset (kilpailuneutraliteetti), kun julkisen sektorin toimijat toimivat markkinoilla. Varmistetaan, että kuntien ja hyvinvointialueiden sidosyksiköiden toiminta ei aiheuta perusteettomia kilpailun vääristymiä markkinoilla.

- Arvioidaan muutostarpeet markkinoiden toimivuutta rajoittavaan toimialakohtaiseen sääntelyyn ja käytänteisiin muun muassa raideliikenteen, lääkehuollon, rahapelitoiminnan ja alkoholimyynnin osalta.
- Yritystukien rakennetta ohjataan säilyttävistä tuista kohti uudistavia tukia ilmastovaikutukset ja yhtenäiset alhaiset verokannat huomioon ottaen. Uudelleen kohdentaminen kytketään T&K-rahoituslain toimeenpanoon. Samaan aikaan on arvioitava nykyisten elinkeinotukien nimellisen määrän jäädyttämistä hallituskaudeksi.
- Kestävän julkisen talouden ja kasvun vahvistamiseksi suhtaudutaan varauksellisesti muihin kuin pitkän aikavälin uudistumista, tuottavuutta ja ilmastovaikutuksia edistäviin uusiin tukiin.
- Kasvihuonekaasupäästöjä koskevat tukikriteerit ja ehdot edistävät teknologianeutraalisuutta ja korjaavat päästöjen ulkoisvaikutuksia.

6 Työvoimapolitiikka, osaaminen ja työelämän kehittäminen

- Tavoitellaan 80 prosentin työllisyysastetta vuoteen 2030 mennessä.
- Vähennetään työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmia ja työvoiman saatavuusongelmia.
- Määritetään (toimialakohtaiset) tavoitteet työvoiman saatavuudelle ja luodaan mittarit tavoitteen toteutumisen seurannalle. Kohdennetaan nopeita osaamisen kehittämistoimia työmarkkinoiden tarpeisiin.
- Jatketaan toimia rakennetyöttömyyden kannustinloukkujen poistamiseksi ja yhteensovitetään eri toimijoiden palvelut tukemaan työllistymistä.
- Sosiaaliturvan kokonaisuudistuksella lisätään kannustavuutta työhön, yrittäjyyteen ja osaamisen kehittämiseen.

80 prosentin työllisyysasteen saavuttaminen edellyttää, että kaikki kotimaiset potentiaaliset työvoimavarat saadaan käyttöön. Työikäisten osuus väestöstä on tällä hetkellä 62 prosenttia. Osuus pienenee ennusteen mukaan 60 prosenttiin vuoteen 2040 ja 57 prosenttiin vuoteen 2060 mennessä. Väestön ikääntyessä on yhä tärkeämpää tunnistaa ja saada käyttöön työvoiman ulkopuolella olevan ja vaikeasti työllistyvän väestön potentiaali sekä lisätä työvoiman maahanmuuttoa. Tähän liittyy muun muassa osatyökykyisten työllisyyden edistäminen, nuorten syrjäytymisen ehkäisy sekä maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen vahvistaminen.

Suomessa on samanaikaisesti pulaa työvoimasta sekä korkea rakennetyöttömyys. Työvoimapulan lisäksi työmarkkinoiden toimivuutta heikentää kohtaanto-ongelma. Rekrytointiongelmat ovat ennätysmäisen korkealla tasolla kaikilla alueilla sekä suurella osalla toimialoista. Yli 60 prosenttia työnantajista on selvitysten mukaan kokenut vaikeuksia etsiessään uusia osaajia. Arvioiden mukaan jopa 130 000 työsuhdetta on jäänyt syntymättä. Työvoimapula koskettaa kaikkia toimialoja, ammatteja ja alueita eri asteisesti. Kysyntä kohdistuu sekä eri alojen huippuosaajiin että toisaalta suorittaviin tehtäviin. Osin osaamistarpeet ovat hyvin spesifejä ja jopa yrityskohtaisia sekä jatkuvasti muuttuvia. Työvoiman alueellinen liikkuvuus ei ole riittävää kohtaanto-ongelman taklaamiseksi.

Toimialojen välinen ja sisäinen eriytymiskehitys voimistuu. Myös toimialojen ja elinkeinojen alueellinen kehitys on yhä eriytyneempää. Nykyisellään tarjolla olevaa osaamista ja työvoimapotentiaalia ei ole kyetty tarpeeksi hyvin siirtämään yritysten käyttöön. Niukkeen työvoiman osalta on tehtävä valintoja erityisesti nopeiden koulutusten osalta, joilla pystytään kohdistamaan työvoimaa toimialojen välillä.

Kannustinloukut vähentävät työnteon kannustimia aiheuttaen osaltaan työttömyyden pitkittymistä ja rajoittaen työntekoa.

Suomen menestyminen kansainvälisissä osaamistason arvioinneissa (OECD) on heikentynyt, ja osaamisen erot oppilaiden ja oppilasryhmien välillä ovat kasvaneet. Ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden työllistyminen on heikentynyt, joka johtunee kohtaantohaasteesta ja alueellisista työvoimatarve-eroista. Aikuisväestö suorittaa yhä uudelleen tutkintokoulutuksia, vaikka osaamisen kehittäminen ei kokonaan uutta tutkintoa vaatisikaan. Lisäksi Suomen työmarkkinat ovat edelleen vahvasti eriytyneet sukupuolen mukaan eri ammatteihin. Naiset ja miehet työskentelevät suurelta osin eri toimialoilla ja eri tehtävissä. Suomen työmarkkinat ovat myös keskeisiä verrokkimaita syrjivämmät ja kotimaisemmat.

Suomen työelämässä tuottavuuden kasvu perustuu korkeaan osaamiseen. Työvoima, jolla on oikeanlaista osaamista, on ratkaiseva tekijä Suomen kilpailukyvyn kannalta. Uudistuvalla osaamisella varmistetaan vihreä ja digitaalinen siirtymä. Korkeatasoinen, kunnianhimoinen TKI-toiminta tarvitsee osaajia, jotka viihtyvät työssään, ovat kansainvälisesti verkottuneita ja osallistuvat aktiivisesti toiminnan, tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen. Hyvä työelämän laatu ja hyvä työnantajakuva ovat etenkin työvoimapulasta kärsivillä toimialoilla ja ammateissa keskeinen työvoiman veto- ja pitotekijä.

Työvoima- ja yrityspalvelujen siirtyminen kuntiin vuoden 2025 alusta sekä hyvinvointi-alueuudistus muuttavat palvelurakennetta sekä luovat mahdollisuuksia uudenaisten palveluekosysteemien rakentamiseen, työllisyyden edistämiseen ja elinkeinojen kehitystyöhön.

- Varmistetaan Suomen kilpailukyvyn ja hyvinvoinnin kannalta keskeisten toimialojen työvoiman saanti. Muodostetaan yhdessä elinkeinoelämän ja aluetoimijoiden kanssa kansallinen arvio seuraavien vuosien alaja aluekohtaisesta työvoiman tarpeesta. Luodaan mittarit tavoitteen toteutumisen seurannalle. Kohdennetaan nopeita osaamisen kehittämisen toimenpiteitä tämän mukaisesti.
- Edistetään rekrytointia ulkomailta kansallisella Talent Boost -ohjelmalla ja osaajien maahanmuuton tiekartan toimenpiteillä (katso luku 7).
- Vahvistetaan suurten kaupunkien ja valtion sopimuksellista kumppanuutta työvoiman saatavuus- ja kohtaanto-ongelmien ratkaisemiseksi.

- Vahvistetaan kärkeknologioiden osaajien määrää lisäämällä tarvittavien alojen korkeakoulupaikkoja.
- Lisätään mahdollisuuksia jatkuvaan osaamisen kehittämiseen koko työuran ajan uudistamalla opiskelun aikaisia tukijärjestelmiä, lisäämällä työttömien ja työssä olevien oppimisen mahdollisuuksia sekä monipuolistamalla koulutus- ja opiskelumuotoja.
- Varmistetaan riittävän suurien työllisyysalueiden muodostuminen työvoima- ja yrityspalvelujen siirtyessä kuntien vastuulle vuoden 2025 alusta.
- Parannetaan työvoimapalveluiden tehokkuutta ja vaikuttavuutta yhteisellä analysoidulla tietopohjalla.
- Työvoimapalvelujen asiakaspalvelumallia (pohjoismainen työvoimapalvelumalli) kehitetään ottaen huomioon mallin toimeenpanosta saadut tulokset, kokemukset ja työllisyysvaikutukset. Varmistetaan työvoima-, kotoutumis-, sosiaali- ja terveyspalvelujen palvelujen yhteensovittaminen ja monialaisen yhteistyön toimivuus hallinnonalojen yhteisellä palvelustrategialla, tarvittavilla lainsäädäntömuutoksilla sekä tiedonhallinnan kehittämisellä.
- Lisätään päätöksentekoa sekä asiakkaiden työllistymistä tukevia automaattisia toimintoja EU-sääntelyn rajoissa.
- Uudistetaan nuorisotakuu -toimintakokonaisuus ja korostetaan yrittäjyyttä nuorten uravaihtoehtona.
- Luodaan hyvinvointialuehallinnolle kannustimet heikossa työmarkkina- asemassa olevien työllisyyden edistämiseksi. Lisätään heikommassa asemassa olevien työllisyyttä julkisilla hankinnoilla. Vakiinnutetaan Työkanava Oy:n toiminta. Vahvistetaan toimia yhteisötalouden toimijoiden ja yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytysten parantamiseksi. Lisätään toimia, jotka tukevat työnantajia monimuotoisessa rekrytoinnissa ja edistävät koko työvoimapotentialin saamista käyttöön.
- Asetetaan parlamentaarinen komitea laatimaan työelämän kehittämiseksi valtakunnallinen tavoiteohjelma.

7 Maahanmuuttopolitiikka ja kotouttaminen

- Tehdään Suomesta osaajien houkuttelun kärkimaa.
- Vahvistetaan työvoiman maahanmuuton pysyviä rakenteita ja palveluita vastaamaan osaajien houkuttelun ja kansainvälisen rekrytoinnin kasvavaan tarpeeseen.
- Parannetaan yhteiskunnan, työelämän ja innovaatioekosysteemien vastaanottavuutta vieraskielisille.
- Nostetaan maahanmuuttajien työllisyysastetta, erityisenä painopistealueena kansainvälistä suojelua saavat ja maahanmuuttajanaiset.
- Lisätään maahanmuuttajien yhdenvertaista osallisuutta koulutuksessa ja muilla yhteiskunnan osa-alueilla sekä ehkäistään eriarvoistumiskehitystä.

Suomen työikäisten määrä vähenee, ja osaajapula on jo merkittävin este yritysten ja innovaatioekosysteemien toiminnan, kasvun ja kansainvälistymisen tiellä. Suomi tarvitsee vahvoja kansainvälisesti verkottuneita yrityksiä, osaamiskeskittymiä ja innovaatio-toimintaa. Näiden tueksi tarvitaan osaajia ulkomailta. Samalla on varmistettava, että Suomessa jo olevaa kansainvälistä osaamista hyödynnetään yritysten ja TKI-toiminnan työvoiman saatavuudessa, kasvun ja kansainvälistymisen lisäämisessä sekä uusien työpaikkojen ja vientimahdollisuuksien luomisessa. Myös investointipanostusten hyödyntämiseksi ja uusien investointien houkuttelemiseksi on parannettava kansainvälisesti verkottuneiden osaajien saatavuutta. Osaajien maahanmuuttoa voidaan tehokkaasti edistää vain tiiviissä yhteydessä talous-, elinkeino-, työllisyys-, innovaatio-, koulutus- ja kotoutumispolitiikkaan.

Koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton tiekartta vuodelle 2035 sisältää tärkeimmät toimenpiteet osaajien saatavuuden parantamiseksi. Seuraavalla hallituskaudella on huolehdittava toimien riittävästä skaalaamisesta. Sujuvat, digitalisoidut ja pitkälle automatisoidut oleskelulupamenettelyt ovat perusta kokonaisvaltaisesti onnistuneelle maahanmuuttokokemukselle. Work in Finland -toimintoa pitää vahvistaa ja vakiinnuttaa.

Ulkomaalaistaustaisten työllisyys on viime vuosina noussut, mutta työllisyysaste on edelleen noin 8–13 prosenttiyksikköä matalampi kuin suomalaistaustaisten. Heikoimmin työllistyvät pakolaistaustaiset sekä ulkomaalaistaustaiset naiset. Erityisesti heidän työvoimaan osallistumistaan sekä työllistymisvalmiuksiaan tulee lisätä. Työllistymistä edistetään työllisyyspalveluilla, koulutuksella, osaamisen tunnistamisella ja vahvistamisella sekä yhteiskunnan vastaanottavuutta lisäämällä. Maahanmuuttaneiden taloudellinen ja sosiaalinen hyvinvointi sekä terveys ovat keskimäärin valtaväestöä heikommalla tasolla. Maahanmuuttajaperheiden lasten ja nuorten määrä kasvaa, ja he eivät usein saavuta ikätovereidensa hyvinvoinnin tasoa. Kiinnittämällä huomioita maahanmuuttajaperheiden hyvinvointiin, koulutukseen ja yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin vahvistetaan kotoutumista ja työllisyyspotentiaalia myös pitkällä aikavälillä.

- Tehdään Suomesta osaajien houkuttelun kärkimaa ja tarjotaan maailman paras maahanmuuttokokemus. Vahvistetaan Work in Finland -toimintoa vastaamaan osaajien houkuttelun ja kansainvälisen rekrytoinnin kasvavaan tarpeeseen yhteistyössä kuntien kanssa. Selvitetään kannusteita osaajille muuttaa Suomeen ja hyödynnetään osaavaa kansainvälistä työvoimaa investointien houkuttelussa.
- Ulkomaisen työvoiman rekrytoinnin lisäämiseksi ja Suomessa jo olevan kansainvälisen osaamisen hyödyntämiseksi on asetettu määrälliset tavoitteet vuoteen 2030. Otetaan käyttöön ulkomaisen työvoiman kysyntä-, tarjonta- ja ennakointimalli toimialakohtaisten ja alueellisten määrällisten tavoitteiden asettamiseksi ja tavoitteiden seurannan varmistamiseksi.
- Varmistetaan enintään yhden kuukauden keskimääräinen käsittelyaika ja digitalisoidut, pitkälle automatisoidut oleskelulupamenettelyt kaikissa työ- ja opiskeluperusteisissa oleskeluluvissa. Tehdään Maahanmuuttovirastosta kansainvälistä rekrytointia tukeva asiakaslähtöinen lupaviranomainen.
- Varmistetaan osaajatarpeisiin skaalautuva asiakasystävällinen palvelukokonaisuus ml. poikkihallinnolliset digitaaliset palvelut, pankkipalvelut ja kansainväliset koulut.
- Laaditaan työvoiman ja opiskelijoiden maahanmuuttoa ja kotoutumista edistävä ulkomaalaislain kokonaisuudistus.
- Torjutaan ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöä tehokkaaksi ja poikkihallinnollisesti.
- Nostetaan maahanmuuttaneiden työllisyysastetta ja parannetaan osaamisen hyödyntämistä työmarkkinoilla. Parannetaan kansainvälistä suojelua saaneiden henkilöiden työllistymisvalmiuksia ja lisätään yritysten kannustimia työllistää heitä. Lisätään maahanmuuttaneiden osaamisen tunnistamista, pätevyitymiskoulutuksia ja työssä oppimista etenkin merkittävillä työvoimakapeikkoaloilla.

- Laaditaan Suomessa jo olevien maahanmuuttaneiden työllisyysohjelma lisäämään muun muassa kv. opiskelijoiden kiinnittymistä suomalaisille työmarkkinoille ja TKI-toimintaan sekä edistämään yritysten kansainvälistymistä.
- Lisätään mahdollisuuksia kehittää kielitaitoa ja ammatillista osaamista myös työelämässä. Vahvistetaan maahanmuuttaneille suunnattujen koulutusten arviointia ja vaikuttavuutta kaikissa koulutusmuodoissa ja -asteilla. Laajennetaan toiminnallisesti kaksikielisiä tutkintokoulutuksia. Selvitetään tarkoituksenmukaiset keinot työn perusteella muuttavien suomen tai ruotsin kielen osaamisen vahvistamiseksi. Käynnistetään kokeilut kotoutumiskoulutuksen toteutustapojen ja sisältöjen vaikutuksista. Luodaan valtakunnallinen koulutusta ja lastenhoitoa yhdistävä rahoitusmalli lapsiaan kotona hoitavien vanhempien kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseksi.
- Vahvistetaan työelämän ja koko yhteiskunnan vastaanottavuutta systematisoimalla rasismiin vastaista toimintaa kouluissa, oppilaitoksissa ja työpaikoilla ja tukemalla monimuotoista rekrytointia.
- Uudistetaan kansalaisuuslain kielitaitovaatimusten ehtoja tukemaan työllistymistä.
- Otetaan huomioon etuusjärjestelmää uudistettaessa maahanmuuttaneiden työelämäosallisuuden vahvistuminen.
- Nostetaan lasten osallisuusastetta varhaiskasvatuksessa, vähennetään maahanmuuttajalasten ja valtaväestön lasten välisiä oppimiseroja peruskoulussa ja lisätään toisen asteen opintoihin ja korkeakouluopintoihin siirtymistä.
- Ehkäistään segregatiota ja hyvinvointieroja erityisrahoituksella.

8 Alueellinen elinvoimapolitiikka

- Vahvistetaan vuorovaikutukseen, kumppanuuteen ja sopimuksellisuuteen perustuvaa alue- ja kaupunkikehittämistä. Vahvistetaan suurten kaupunkien ja valtion sopimuksellista kumppanuutta kestävän kasvun edellytysten ja työvoiman saatavuus- ja kohtaanto-ongelmien ratkaisemiseksi.
- Kohdennetaan aluekehittämisen resursseja ottaen huomioon alueiden kasvupotentiaali ja vaikuttavuus.
- Valtion aluehallintoa kehitetään varmistaen jatkossakin valtion vahva läsnäolo alueilla. Kehittämistoimilla tuetaan hallinnon toiminnan tuloksellisuutta, asiakaslähtöisyyttä ja ohjattavuutta.

Suomen aluerakenne eriytyy ja väestön keskittyminen kaupunkialueille jatkuu. Maakunta-keskusten ja niiden ulkopuolisten alueiden kehityserot kasvavat edelleen. Alueelliset erot ovat hieman kaventuneet, mutta aluetalouksien välillä on merkittäviä eroja. Väestön ikärakenne vaikuttaa alueilla elinvoiman ja hyvinvoinnin mahdollisuuksiin. Väestönkasvu on monilla alueilla maahanmuuton varassa. Kaikilla alueilla rekrytointiongelmia kokeneita yrityksiä on yli 50 prosenttia eikä osaavaa työvoimaa ole nopeasti saatavissa. Pula osaavasta työvoimasta on kasvun rajoite ja este. Alueiden elinvoimalle yritysten menestys ja kilpailukyky ovat ratkaisevan tärkeitä.

Alueiden menestys perustuu omien vahvuuksien hyödyntämiseen, laajaan verkottumiseen, vahvaan osaamispääomaan ja vihreän siirtymän edelläkävijyyteen. Kansainväliset osaajat, digitalisaatio, alueen saavutettavuus, monipaikkaisuus, älykäs sopeutuminen sekä oppilaitosten ja elinkeinoelämän yhteistyö tukevat alueiden elinvoiman säilymistä ja kehittymistä. Aluekehittämisen keskeisenä tehtävänä on ekologisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävään elinkeinoelämään kannustavien muutosten tukeminen ja tarvittavien uudistuksien mahdollistaminen.

Kaupunkien merkitys ja rooli suurten yhteiskunnallisten kysymysten ratkaisemisessa korostuu. Valtion ja kaupunkien välisillä uusilla nykyisiä sopimusvälineitä täydentävillä ilmiöpohjaisilla sopimuksilla voidaan ottaa huomioon kaupunkien haasteet, vahvistaa strategisesti kaupunkien kasvua sekä sopia keskeisimmistä asioista, jotka pitää ratkaista yhdessä.

- Alueiden, kaupunkien ja valtion tiiviillä kumppanuudella ja sopimuksellisuutta sekä verkostomaista toimintaa kehittämällä lisätään alueiden, kaupunkiseutujen ja koko maan kestävää kasvua ja hyvinvointia sekä vauhditetaan digivihreää siirtymää. Keskeisinä painopisteinä ovat osaaminen sekä saavutettavuus.
- Kaupunkipolitiikkaa vahvistetaan kasvukeskusten innovaatiotyön ja kasvun edistämisessä. Toteutetaan solmittuja ja vuoteen 2027 ulottuvia innovaatiotoiminnan ekosysteemisopimuksia ja lisätään kehittämisen vaikuttavuutta.
- Vahvistetaan suurten kaupunkien ja valtion sopimuksellista kumppanuutta kestävän kasvun edellytysten ja työvoiman saatavuus- ja kohtaanto-ongelmien ratkaisemiseksi.
- Vahvistetaan kaupunkikehityksen rakenteita perustamalla parlamentaarinen työryhmä. Parlamentaarisella työllä luodaan kokonaiskuva Suomen kaupungistumiseen, sen haasteisiin ja mahdollisuuksiin.
- Aluekehittämisen toimenpiteillä tuetaan alueita, joilla on parhaat edellytykset tuottaa koko maata hyödyttävää TKI-toimintaa, innovaatioita ja uusia teknisiä ratkaisuja samalla kun huolehditaan heikommin kehittyvien alueiden tukemisesta.
- Alue- ja rakennepolitiikan rahoituksen alueellisessa kohdentamisessa otetaan huomioon aiempaa vahvemmin alueen TKI-valmiudet ja -potentiaali sekä pk-yritysten määrä sekä niiden työllistämisen, tuotekehityksen, vienti- ja kansainvälistymisvalmiudet. Tarkastellaan uudelleen ohjelmakauden 2021–2027 indikatiivista maakuntakohtaista rahoituksen kohdennusta tästä näkökulmasta.
- Pyritään turvaamaan Suomen saaman alue- ja rakennepolitiikan rahoituksen taso sekä Suomen EU-liittymissopimukseen pohjautuva harvaan asutukseen perustuva erityisrahoitus ja sen määrä. Hyödynnetään EU-rahoitusmahdollisuudet täysimääräisesti.

9 Huoltovarmuus

- Toteutetaan huoltovarmuuslainsäädännön kokonaistarkastelu.
- Toimeenpannaan parlamentaarisesti valmistellun huoltovarmuusselonteon kehittämisehdotukset.
- Arvioidaan ulkomaalaisten yritysostojen seurantaan koskeva lainsäädäntö.

Huoltovarmuus tarkoittaa varautumista kriiseihin ja häiriötilanteisiin. Se on jatkuvuuden hallintaa, jotta väestön toimeentulon, talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämätön tuotanto, palvelut ja infrastruktuuri voidaan turvata vakavissa häiriöissä ja poikkeusoloissa. Kukin ministeriö vastaa huoltovarmuudesta ja sen kehittämisestä omalla hallinnonalallaan valtioneuvoston työnjaon mukaisesti. Suomalaisen huoltovarmuusjärjestelmän vahvuus on julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin tiivis ja pitkäjänteinen yhteistyö, jonka toimivuus muuttuvassa toimintaympäristössä on keskeistä.

Selkeä ja ajantasainen sääntely on huoltovarmuuden toimintamallin toimivuuden perusedellytys. Laki huoltovarmuuden turvaamisesta (1390/1992) on annettu vuonna 1992. Lainsäädännössä on kohtia, joita on syytä tarkastella ja tarvittaessa ajantasaistaa. Huoltovarmuuslainsäädännön kokonaistarkastelussa arvioidaan materiaalista varautumista koskevaan sääntelyyn tarvittavia muutostarpeita, jotka voivat osittain olla poikkihallinnollisia. Työssä on huolehdittava sääntelyn yhteensovittamisesta vireillä olevan valmiuslain uudistamishankkeen sekä kriittisten toimijoiden häiriönsietokykyä koskevan ns. CER-direktiivin kansallisen täytäntöönpanon kanssa.

Huoltovarmuuskeskuksen hallinnassa oleva valtion budjettitalouden ulkopuolinen huoltovarmuusrahasto on keskeinen huoltovarmuustoimenpiteiden rahoituksen lähde. Rahastosta on voitu rahoittaa kriisien edellyttämiä toimenpiteitä nopeasti, joustavasti ja tehokkaasti. Huoltovarmuusmaksun tuotto kuitenkin laskee, ja osinkotuloista on tullut merkittävä tulonlähde huoltovarmuusrahastolle. Huoltovarmuusmaksun määrän alentuessa siirryttäessä fossiilisista energialähteistä muihin energialähteisiin on löydettävä uusia rahoituslähteitä huoltovarmuusrahaston kantokyvyn turvaamiseksi. Tätä koskeva arviointi- ja valmistelutyö on tehtävä osana huoltovarmuussääntelyn kokonaistarkastelua.

Kokonaisvaltaista varautumista ja huoltovarmuuden vahvistamista on syytä tukea järjestelmällisesti julkisilla hankinnoilla. Selvitetään tarve ja mahdollisuudet uudistaa yleistä julkisten hankintojen sääntelyä EU-sääntelyn puitteissa siten, että huoltovarmuustarpeet otetaan riittävästi huomioon. Huoltovarmuuslainsäädännön kokonaistarkastelun yhteydessä arvioidaan esimerkiksi sitä, voidaanko julkisista puolustus- ja turvallisuushankinnoista annettua lakia (1531/2011) muuttaa siten, että siinä otettaisiin huomioon huoltovarmuusperusteisten hankintojen erityispiirteet.

Parlamentarisesti valmistellussa eduskunnan käsittelemässä ensimmäisessä huoltovarmuusselonteossa (VNS 8/2022) on huoltovarmuuden lainsäädännön ajantasaistamisen lisäksi ehdotettu huoltovarmuuden taloudellisten ja osaamisen resurssien varmistamista, sektoreiden välisen sekä julkisen ja yksityisen sektorin välisen yhteistyön edelleen kehittämistä. Huoltovarmuusselonteon kehittämislinjaukset pannaan täytäntöön vaalikauden aikana.

Suomi suhtautuu myönteisesti ulkomaalaisiin yritysostoihin, mutta pitää tärkeänä, että erittäin tärkeän kansallisen edun vaarantuessa on olemassa keinot rajoittaa ulkomaista vaikutusvaltaa turvallisuuskriittisiksi arvioiduissa Suomeen rekisteröidyissä yrityksissä. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa ulkomaalaisten yritysostojen seurannasta yhteistyössä poikkihallinnollisen viranomaisverkoston kanssa.

Ulkomaalaisten yritysostojen seurannasta annetun lain (172/2012, yritysostolaki) toivuutta on tarpeellista arvioida kokonaisvaltaisesti. Lain soveltamisella on liittymäkohtia muun muassa strategisen kriittisen infrastruktuurin omistajuuteen. Hallituskauden aikana arvioidaan, vastaako voimassa oleva yritysostolaki toimintaympäristön haasteisiin vai edellyttääkö muuttunut turvallisuusympäristö muutoksia voimassa olevaan lainsäädäntöön.

Verkkajulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-327-898-1

Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi
Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi